

**Martin Brandt Djupdræt, Marlene Paulin Kristensen
og Nina Toudal Jessen¹**

ÅNDELIG BUZZ?

Et oplæg til faglige diskussioner om kultur, fællesskab og den demokratiske samtale

Kulturstudier introducerer i dette omnibusnummer en ny fokusektion, som skal bidrage til nye faglige diskussioner inden for kulturhistorie og kulturanalyse.

Sektionen består af kortere, mere diskuterende bidrag, der analyserer og perspektiverer et aktuelt begreb, og i denne første fokusektion undersøger vi begrebet 'åndelig oprustning'.

Efter de sidste års fokus på oprustning på forsvarsområdet meldte sig i januar 2025 et nyt begreb på banen i den politiske samtale: 'åndelig oprustning'. Undervisningsminister Mathias Tesfaye placerede ansvaret for den åndelige oprustning i folkeskolen, som skal have 'oprustet' sin evne til at styrke et dansk dannelsesfællesskab (Elmelund 2025), og statsminister Mette Frederiksen fulgte i sin grundlovstale trop ved at pege på begrebets bredde og dybde: "Åndelig oprustning handler for mig at se om noget, der er svært at sætte på formel. Noget dybt inde i os selv. Vores demokratiske sindelag" (Frederiksen 2025). Dette "noget" satte kirkeministeren Morten Dahlin så senere "på formel", da han efterlyste en "kristen oprustning" (Foldager 2025). Fra regeringspartierne i Regeringen Mette Frederiksen II kaldtes der altså på 'ånd' og på 'kultur' som del af oprustningen i en krisetid.

For at komme nærmere, hvordan sådan en oprustning kunne se ud, nedsatte kulturminister Jakob Engel-Schmidt i januar 2026 "Rådet for kulturel modstandskraft", som består af en række ledere inden for kulturmiljøet og af forskere fra universiteterne. Det erklærede mål er at komme med bud på, hvordan kulturel modstandskraft kan se ud i krisetider (Kulturministeriet 2026a). Det er før set at kulturinstitutioner, museer og universiteter er underlagt politiske dagsordener, og at der er ønsker om de skal bruges til at løse udfordringer som har politisk bevågenhed. Hvor det kulturelle

¹ Fokusektionen i dette omnibusnummer redigeres af Martin Brandt Djupdræt, forskningschef ved Den Gamle By, Marlene Paulin Kristensen, adjunkt ved Center for Border Region Studies, Syddansk Universitet og Nina Toudal Jessen, postdoc ved Saxo Institutet, Københavns Universitet.

fællesskab og sammenhængskraft tidligere er søgt sikret gennem opstilling af kultur- og litteraturkanoner, er det mere uklart, hvilke former 'åndelig oprustning' kan og skal tage.

I denne fokusektion præsenterer vi derfor tre bud på, hvilke forskningsdiskussioner et polemisk begreb som 'åndelig oprustning' aktiverer og hvordan kulturhistorikere og etnologer kan studere og omfortolke et politisk begreb som 'åndelig oprustning'. Mathias Legnér skriver således om svensk oprustning fra et kulturarvsperspektiv, mens Karol Borowiecki og Marc Law skriver om krigs indflydelse på kunstnerisk produktion. Alexander Kofod-Jensens bidrag tager udgangspunkt i, hvordan konflikt – og ikke konsensus – bør ses som kernen i den demokratiske samtale. Dermed er målet fokusektionen, at disse tre bidrag og denne indledning giver anledning til at genbesøge spørgsmål om national identitet, fællesskab og om vidensinstitutioners nyttebrug.

Historiebrug og krisehåndtering i en krigs- og krisetid?

Fokusektionens første bidrag af Mattias Legnér giver et indblik i, hvordan kulturarv i Sverige i disse år mobiliseres som del af et bredt beredskab (Legnér 2026). Hvor forsvarrets opgaver i forhold til kulturarv tidligere handlede om at beskytte særligt udpegede steder og genstande i tilfælde af krig, begynder kulturarv nu at blive indtænkt i en bredere forståelse af totalforsvar. Med andre ord noget, der kan bruges som instrument til at sikre modstandskraft i den svenske befolkning. Det er ikke nødvendigvis en ny situation for svenskerne; også under Anden Verdenskrig blev materiel og immateriel kulturarv fremhævet som centralt for opbygningen af modstandskraft. F.eks. blev soldater undervist i Sveriges oldtidshistorie, så de kunne være mere bevidste om den arv, de var kaldet til at forsvare, og i de senere år har Ruslands invasion af Ukraine været med til at genetablere dette fokus på kultur som forsvarsevne i Sverige, skriver Legnér. Udfordringen for styrelser og kulturinstitutioner bliver dog, dels at definere, hvad der er kulturarv og hvornår, dels at beslutte, hvordan kulturarv skal indgå i et forsvar. Legnér retter derfor i sit bidrag både fokus på omstændighederne omkring den kulturarv som bevares og formidles, og den infrastruktur der skal etableres for at bevare den.

Legnérs artikel sætter således den danske kulturelle eller åndelige oprustning i perspektiv. For også i Danmark er myndighederne gået ind i diskussionen om kulturen og kulturarvens styrke. I grundlaget for Regeringen Mette Frederiksen II er der indskrevet en målsætning om, at kunst og kultur skal være med til at løse nutidens store samfundsproblemer såsom "klimakrisen, naturkrisen, velfærdskrisen og trivselskrisen" (Regeringen 2022, s. 51). Den politik blev udmøntet i maj 2024 i en ny museumsreform. Heri beskrev Kulturministeriet, at landets museer skal "berige[r] os

med nye og gamle perspektiver på tilværelsen” og give ”fælles referencer og binder os sammen” (Kulturministeriet 2024, s. 1).

Som nævnt indledningsvist har Kulturministeriet i januar 2026 nedsat et Råd for Kulturel Modstandskraft, der skal udarbejde en forståelse af ‘kulturel modstandskraft’. Rådet består af kunstnere, musikere, sportsudøvere, universitetsprofessorer og ansatte på museer og højskoler. De har fået til opdrag at arbejde med spørgsmål såsom: ”Hvad er kulturel modstandskraft? Hvilke komponenter består kulturel modstandskraft af? Hvilke gavnlige effekter vil høj kulturel modstandskraft indebære, og hvilke risici opstår der i fraværet af kulturel modstandskraft?” (Kulturministeriet 2026b). I kulturhistorisk sammenhæng er det interessant, at der i sammensætningen af rådet hverken er biblioteker eller arkivinstitutioner repræsenteret. Rådet er med andre ord samtids- og fremtidsorienteret, og man må derfor spørge, om den kulturelle modstandskraft skal formuleres ud fra nutiden, og hvad det kan være i fremtiden?

Der er altså et ønske på regeringsniveau at udforske kulturens styrker og modstandskraft, men der er ikke afsat midler til dette nationale beredskab. Indtil videre er disse midler alene rettet mod energi-, sundhed-, telekommunikation og transportsektoren (Ministeriet for Samfundssikkerhed og Beredskab 2026). Der er heller ikke afsat særlige midler til at realisere eventuelle handleplaner fra det nye råd, ligesom museumsreformen heller ikke indeholder økonomisk støtte til opgaven med at skabe sammenhæng om fælles referencer.

Selvom det kulturelle på papiret er i fokus, følger der ikke midler med til udviklingen af fx museer eller biblioteker som kulturel infrastruktur. At der er en sammenhæng mellem infrastruktur og udbredelse burde dog ikke være en overraskelse. Fra 1800-tallet ved vi, at danskhedens betydning og kulturel udbredelse i høj grad skete gennem investeringer i organisationer og strukturer. Det er oplagt at se, hvordan 1800-tallets fokus på det nationale sindelag kom til udtryk f.eks. i debat og udgivelser om skandinavisk inspireret nationalkunst (Høyen 1844), fremhævelse af oldtiden og vikingetiden i Danmark (Worsaae 1832, 1874), eller romantiske, historiske digte og romaner (f.eks. Oehlenschläger 1802, 1807; Ingemann 1826, 1828). Men et væsentligt element i denne spredning af viden, kunst, historie og nationalt sindelag i perioden var de institutioner, der blev skabt. Malerierne og fundene fra oldtiden, som Høyen og Worsaae skrev om, kunne opleves på den nye og offentlige tilgængelige museer (Engberg 2005, s. 345ff, s. 355ff). Ligesom Ingemanns romaner fik den store udbredelse takket være en tidobling af almuebiblioteker i 1830’erne og 1840’erne (Kølle Martinsen 2025, s. 18). Derudover bidrog selvfølgelig også indførelsen af skolepligten i 1814 og etableringen højskolerne i 1800-tallets sidste halvdel. At der er værker om ‘det åndelige’ betyder noget, men deres udbredelse hænger sammen med de kanaler de kan spredes igennem. Således er al kulturel produktion og formidling afhængig af en infrastruktur og af institutioner. Diskussioner om ‘åndelig oprustning’ må i det lys også forholde sig til, hvilken rolle videns- og dannelsesinstitutioner skal spille for at sikre en form for grundlæggende ‘kulturel modstandskraft’ og forholdene for

de mennesker, der skal bidrage. Denne pointe understreges også af fokussektionens andet bidrag, hvor Borowiecki og Law undersøger klassiske komponisters værker og produktion i krigstider i 1800- og 1900-tallet.

'Åndelig oprustning' og fællesskaber

I forlængelse af spørgsmålet om, hvordan kulturarv beskyttes og forvaltes i krigs- og krisetider, undersøger Borowiecki og Law, hvordan krig og konflikt påvirker kulturel produktion. Baseret på et stort, historisk datamateriale, undersøger forfatterne betingelserne for skabelsen af klassisk musik for komponister født efter år 1800. Borowiecki og Law viser, hvordan krigstypen – om den pågældende komponist befinder sig i det angribende eller forsvarende land – har væsentlig betydning for opretholdelsen af musikkulturen, og de viser samtidig, at kulturel produktion trives bedst som modstandskraft i det forsvarende land. Borowiecki og Law påpeger derudover, at kultur og kunst skabt i krigstider kan få særlig betydning og blive en form for nationalt fællesobjekt over tid (Borowiecki og Law 2026).

Borowiecki og Laws studie lægger sig dermed i forlængelse af kulturhistorisk og etnologisk forskning som studerer, hvordan kunst og kulturelle praksisser nationaliseres og gøres del af en national fortælling, som skærper sammenhold og etablerer fjendebilleder. I 1980'erne og 1990'erne var der et veritabelt *boom* i studiet af fremkomsten af nationale fællesskaber, og forståelsen af nationalisme som et moderne fænomen, der udsprang af Oplysningstidens og Romantikens folke- og suverænitetsbegreber, blev etableret i denne forskning (Özkirimli 2017). Nationalisering forstås i denne videnskabstradition som en proces, hvor et folkefælleskab skabes og konsolideres på tværs af viden, institutioner og praksis. Begreber som 'imagined community' (Anderson 1983), 'invented traditions' (Hobsbawm og Ranger 1983) og 'banal nationalism' (Billig 1995) vandt bredt indpas i humanistiske studier som redskaber til at beskrive nationaliseringen af kulturelle og sociale praksisser fra 1800-tallet og frem. Samlet set historiserede denne type studier det nationale tilhørsforhold og forstod det som et historisk, socialt og kulturelt fænomen. Indsigterne fra nationalismeforskningen taget i betragtning, lyder kaldet til 'åndelig oprustning' som et ekko af 1800-tallets nationaliseringsprocesser, og som en opfordring til at styrke det nationale fællesskab. Men kan 'åndelig oprustning' også ses som en anledning til at styrke andre fællesskaber end det nationale?

1980'ernes nationalismeforskning udfoldede sig i en periode præget af forventninger om nationalismens tilbagegang – en tid hvor globalisering, immigration og 'de store fortællingers død' både blev set som en anledning til at etablere kosmopolitiske fællesskaber på tværs af nationer (Benhabib 2006, Calhoun 2008, Habermas 2001), men også som årsag til en kulturel fragmentering, hvilket studier af f.eks. Thatchers Storbritannien (Hall 1997) og den postmoderne identitetskrise (Dunn 1998) viste.

Så hvordan kan man forstå 'åndelig oprustning' i lyset af det komplekse forhold mellem det nationale og det kosmopolitiske, det fælles og det individuelt fragmenterede? Sociologen Andreas Reckwitz' forskning i vor tids dyrkelse af det singulære, det særegne, og hans skelnen mellem hyperkultur og kulturessentialisme kan her kaste lys over denne modsætning. Reckwitz betegner et aspekt i samtidens kultur som en hyperkultur, hvor kultur bliver tæt knyttet til individualisering og selvrealisering. Her kan potentielt næsten alt – "fra zenmeditation ... til en YouTube-video" – blive til kultur og indgå som element på et globalt og stærkt mobilt "valoriseringsmarked", hvor individer sammensætter kulturelle praksisser i deres egen identitetsdannelse (Reckwitz 2019, s. 28). Over for dette står kulturessentialismen, hvor kultur forstås som forankret i et kollektiv. Her er værdibæreren ikke individet, men "det kollektiv, man selv tilhører, betragtet som en kulturel enhed", f.eks. kollektiver som nation, religion eller etnicitet (Reckwitz 2019, s. 349–350). Reckwitz ser disse som to modsatrettede opfattelser af, hvad kultur betyder (Reckwitz 2021, s. 28), og individets orientering mellem singularitet og tilhørsforhold skaber derfor spændinger i kulturens brug i det, i det, han betegner som vores senmoderne samfund. I dette perspektiv kan kaldet til 'åndelig oprustning' forstås som en kulturessentialistisk mobilisering af et kollektivt kulturelt 'os' i et samfund præget af hyperkulturens pluraliserede og individualiserede kulturformer. Men 'åndelig oprustning' kan også forstås som en replik til senmodernitetens fragmenterede identiteter og flossede fællesskaber, og give anledning til nysgerrigt og kritisk at åbne samtalerne om, hvilke fællesskaber, der skal udbygges og understøttes i en krigs- og krisetid. Det, der skal 'oprustes', er måske evnen til samtidigt at kunne indgå i flere, forskellige og forpligtende fællesskaber – nok er det nationale fællesskab vigtigt, men i en verden med forandrede internationale alliancer står et europæisk fællesskab måske nok så centralt, og stærke lokale fællesskaber vil være nødvendige, når strømmen går.

Spørgsmålet om fællesskab og fragmentering behandles også i det tredje bidrag i fokussektionen af Alexander Kofod-Jensen: hvis begrebet 'åndelig oprustning' inviterer os til at genbesøge 1980'ernes nationalismeforskning og genformulere deres spørgsmål til samtiden, minder Alexander Kofod-Jensen os om, at 'åndelig oprustning' også kan ses som en anledning til at styrke den demokratiske evne til at håndtere uenighed og konflikt.

'Åndelig oprustning' som grundlag for kritisk demokratisk tænkning?

Med udgangspunkt i begrebet 'agonistic memory' analyserer Kofod-Jensen i sin artikel en række nyere kunstværker, film og bøger om dansk kolonihistorie, der fokuserer på tvetydigheder, dilemmaer og konflikt snarere end at søge en entydig, enkel eller konsensus-baseret forståelse af fortiden (Kofod-Jensen 2026). Kofod-Jensen fin-

der inspiration til denne analyse hos den politiske filosof Chantal Mouffe, som fremhæver evnen til at fastholde og navigere i uenigheder og konflikt som en hel central del af et demokratisk fællesskab. Mouffe er således fortaler for en 'agonistisk politik', altså en politik, der ikke søger konsensusløsninger, men derimod ser demokrati som noget, der løbende udvikler og forandrer sig gennem mødet mellem uenigheder og forskelligheder.

Det er dog ikke nemt at lade konflikt og uenighed være en del af det demokratiske fællesskab, og spørgsmålet om, hvilke uenigheder, der kan rummes i historiske fortolkninger og demokratiske samtaler, står derfor som et af de sværeste at besvare i vores demokrati – er der synspunkter, der er for rabiate, for idealistiske eller for bedagede til at kunne rummes i den demokratiske samtale?

Kaldet til 'åndelig oprustning' kan derfor også ses som en indikation på, at denne type spørgsmål trænger sig på i disse år. Hvor Mouffe – og andre med hende – har påpeget, at perioden efter Den Kolde Krigs afslutning var karakteriseret ved en teknokratisk, nærmest apolitisk, enighed om, hvordan det liberale demokrati og dens økonomi bedst kunne indrettes (Mouffe 2005, 2013), præges vores tid nu af det, som filosofen Anton Jäger kalder 'hyper-politik' (Jäger 2022). Det vil sige en gen-politisering af spørgsmål om, hvordan vores samfund skal indrettes, dog serveret i en ekstrem populistisk form.

De seneste år har spørgsmål om, hvilke erfaringer og meninger, der kan rummes i et politisk og fællesskab, derfor ført til grundlæggende omvæltninger i det politiske system. Brexit, Trump og højredrejning i Europa kan ses som forsøg på at udfordre den etablerede ramme for den demokratiske samtale (Jäger 2022; Jäger 2026)). Inden for 'hyper-politikken' bliver der gjort op med det, der opfattes som det 'politiske korrekte', ligesom MeToo, klimabevægelser og nye kolonihistorier skubber til etablerede rammer for, hvilke synspunkter der kan indeholdes i en demokratisk samtale. I kølvandet på disse bevægelser opstår en række svære spørgsmål, som en demokratisk samtale fordrer af os i dag: Kan en demokratisk samtale rumme anti-demokratiske synspunkter? Bør øko-krisen give anledning til en demokratisk samtale, der i højere grad inkluderer natur og dyr? Kan en 'åndelig oprustning' rumme fortalere for fred? Evnen og viljen til at diskutere sådanne svære spørgsmål kan, hvis vi følger Kofod-Jensens argumentation, også ses som en 'åndelig oprustning'.

Åndelig oprustning som oplæg til en fortløbende diskussion

'Åndelig oprustning' er et politisk slogan, der er blevet lanceret i en samtid præget af en udbredt krisestemning: sikkerhedspolitiske kriser og natur- og klimarelaterede kriser, der tilsammen producerer en udbredt usikkerhed om fremtidige levevilkår og handlingsrum.

Debatten om 'åndelig oprustning' viser, at det ikke er en entydig og enkelt afgrænset størrelse med et klart defineret formål, det er snarere et politisk begreb, der mobiliserer forestillinger om fællesskab og modstandskraft. Artiklerne i fokussektionen viser, hvordan begrebet i den forstand også kan bruges til at gentænke humanioras rolle som noget, der ikke leverer løsninger, men som kvalificerer måder at forstå og være i verden på, og begrebet kan således anskues som et kald til indgå i vedvarende diskussioner om kultur, fællesskaber og demokrati.

Litteratur

- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.
- Benhabib, S. (2006). *Another cosmopolitanism*. Oxford University Press.
- Billig, Michael. 1995. *Banal Nationalism*. SAGE Publications.
- Borowiecki Karol J. og Law, Marc T. 2026. "Music Under Pressure: War and the Creative Lives of Composers" *Kulturstudier*, 2026 (2):1, s. 105-116. DOI: [10.7146/ks.v2026i1.167844](https://doi.org/10.7146/ks.v2026i1.167844)
- Calhoun, C. (2008). Cosmopolitanism and nationalism. *Nations and nationalism*, 14(3), 427-448.
- Dunn, Robert G. 1998. *Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity*. University of Minnesota Press.
- Engberg, Jens. 2005. *Magten og kulturen. 150 års dansk kulturpolitik. Bind II. Mellem enevælde og grundlovsstyre*. Gads Forlag.
- Habermas, Jürgen (2001). *The Postnational Constellation: Political Essays*. MIT Press.
- Hall, Stuart. 1997. "The Local and the Global: Globalization and Ethnicity". I *Culture, Globalization, and the World-System Book: Contemporary Conditions for the Representation of Identity*, redigeret af Anthony D King. University of Minnesota Press. s. 19-40.
- Hobsbawm, Eric og Terence Ranger. 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.
- Høyen, Niels Lauritz. 1844. *Om Betingelserne for en Skandinavisk Nationalkonst's Udvikling*. C.A. Reizel.
- Ingemann, B. S. 1826. *Valdemar Seier: en historisk Roman*. Andreas Seidelin.
- Ingemann, B. S. 1828. *Erik Menveds Barndom: Historisk Roman*. C. A. Reitzel.
- Jäger, Anton. 2026. *Hyperpolitics: Extreme Politicization without Political Consequences*. Verso Books.
- Kofod-Jensen, Alexander. 2026. "Agonistisk åndelig oprustning" *Kulturstudier*, 2026 (2)s. 117-125. DOI: [10.7146/ks.v2026i1.167842](https://doi.org/10.7146/ks.v2026i1.167842).
- Kulturministeriet. 2024. "Aftaletekst Museumsreform" Kulturministeriet, maj 16 2024. https://kum.dk/fileadmin/_kum/1_Nyheder_og_presse/2024/Aftaletekst.pdf.

- Kulturministeriet. 2026a. "Kulturministeren nedsætter 'Rådet for kulturel modstandskraft.'" <https://kum.dk/aktuelt/nyheder/kulturministeren-nedsaetter-raadet-for-kulturel-modstandskraft>
- Kulturministeriet. 2026b. "Kommissorium – Rådet for kulturel modstandskraft." https://kum.dk/fileadmin/_kum/1_Nyheder_og_presse/2026/Kommissorium.pdf
- Kølle Martinsen, Lone. 2025. *Nationalromantik bliver folkeeje*. Aarhus Universitetsforlag.
- Legné, Mathias. 2026. "Kulturarv och motståndskraft i återuppbyggnaden av svenskt totalförsvaret". *Kulturstudier*, 2026 (2):1, s. 117-125. DOI: [10.7146/ks.v2026i1.167842](https://doi.org/10.7146/ks.v2026i1.167842).
- Mouffe, Chantal. 2005. *On the Political*. Verso Books.
- Mouffe, Chantal. 2013. *Agonistics: Thinking the world Politically*. Verso Books.
- Oehlenschläger, Adam. 1803. *Digte*. Fr. Brummers Forlag.
- Oehlenschläger, Adam. 1807. *Nordiske Digte*. Andreas Seidelin.
- Reckwitz, Andreas. 2019. *Singulariteternes samfund: om modernitetens strukturændringer*. Hans Reitzels forlag
- Reckwitz, Andreas. 2021. *Illusionernes undergang: politik, økonomi og kultur i senmoderniteten*. Hans Reitzels Forlag.
- Worsaae, J. J. A. 1843. *Danmarks Oldtid oplyst ved Oldsager og Gravhøie*. Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug.
- Worsaae, J. J. A. 1873. *De Danskes Kultur i Vikingetiden*. G. E. C. Gad.
- Özirimli, Umut. *Theories of Nationalism: A critical introduction*. Bloomsbury Publishing, 2017.

Websteder

- Frederiksen, Mette. 2025. "Statsministerens tale til grundlovsdag på Rødding Højskole. 05.06.2025." <https://stm.dk/statsministeren/taler/statsministerens-tale-til-grundlovsdag-paa-roedding-hoejskole/>
- Jäger, Anton. 2022. "From post-politics to hyperpolitics." *Jacobin*, February 14, <https://jacobin.com/2022/02/from-post-politics-to-hyper-politics>.
- Ministeriet for Samfundssikkerhed og Beredskab. 2026. *Faktaark Akutpakke på Beredskabsområdet*. <https://mssb.dk/media/pepdwfn3/faktaark-akutpakke-paa-beredskabsområdet.pdf>.
- Regeringen. 2022. "Ansvar for Danmark: Det politiske grundlag for Danmarks regering." <https://stm.dk/statsministeriet/publikationer/regeringsgrundlag-2022/>

English summary

Mobilization Buzz? A Way Forward for Discussions on Culture, Community, and Democratic Dialogue

The polemical concept of 'åndelig oprustning' – cultural and moral mobilization – is the pivotal concept in this focus section. Here, we present three proposals for research discussions and directions that the concept activates and how cultural historians and ethnologists can study and reinterpret it. Mathias Legnér writes on Swedish reinforcement from a cultural heritage perspective, while Karol Borowiecki and Marc Law analyse the influence of war on artistic production. Alexander Kofod-Jensen's contribution is based on how conflict – and not consensus – should be seen as the core of democratic conversation. The aim of the focus section is therefore that these three contributions and this introduction provide an opportunity to review questions about national identity, community and the 'utility value' of knowledge institutions.